

УДК 330.34:338.24(477):338.1(100)

JEL O43, D23, F52, Q01

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2026-12-9>**Ляш О.І.**

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу макроекономічної політики
та регіонального розвитку,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-3942>

Смоляр Л.Г.

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного бізнесу та логістики,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5626-4043>

Коліщенко Р.О.

доктор філософії,
Національний університет водного господарства і природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-7502>

ІНСТИТУЦІЙНО-РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Розкрито значення інституційно-ресурсного забезпечення як ключової передумови реалізації стратегії економічного зростання України в умовах структурних реформ і трансформації національної економіки. Узагальнено інституційний підхід до трактування інституцій як формальних і неформальних «правил гри» суспільно-економічного обміну та показано їх вплив на зниження трансакційних витрат, мінімізацію конфліктів інтересів і підвищення ефективності управлінських рішень. Обґрунтовано, що недосконалість інституційного середовища в Україні формує інституційні бар'єри й пастки, посилює корупційні ризики, неефективне використання ресурсного потенціалу та соціальні диспропорції, що обмежує можливості економічного зростання і підвищення добробуту населення. Визначено структуру інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання як поєднання інституційного та ресурсного блоків, систематизовано принципи його формування та наголошено на тісному взаємозв'язку із забезпеченням економічної безпеки держави в умовах воєнних загроз. Окреслено напрями вдосконалення державної політики у сфері використання природно-ресурсного потенціалу, залучення іноземних інвестицій, розвитку зон вільної торгівлі та інституціоналізації розвитку людського капіталу. Обґрунтовано роль моніторингу економічного зростання як інструменту інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень, зниження невизначеності, диверсифікації ризиків та підвищення керованості реалізації стратегії. Визначено основні функціональні складові системи моніторингу та підкреслено, що інституційно-ресурсне забезпечення і моніторинг економічного зростання України формують фундаментальний базис реалізації конкурентних переваг національної економіки.

Ключові слова: інституційне середовище, інституційно-ресурсне забезпечення, економічне зростання, економічна безпека, трансакційні витрати, природно-ресурсний потенціал, людський капітал, моніторинг економічного зростання.

Постановка проблеми. Неспровокована широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації призвела до тимчасової окупації близько 25 % території України, що формалізується у втраті її природно-ресурсного потенціалу, людського капіталу, руйнації соціально-економічної інфраструктури та погіршенні умов проживання на цих територіях. Очевидно, що це не лише зумовило до посилення структурних дисбалансів, соціально-економічних викликів існування України, втрати частини її природно-ресурсного надбання, але й спровокувало системну

економічну кризу в державі, наслідками якої стали масштабне падіння ВВП, фізична руйнація виробничо-господарських потужностей суб'єктів підприємницької діяльності, високі темпи інфляції, катастрофічне зниження рівня доходів населення та масштабне поглиблення проблем демографічного характеру. Поряд з цим, як засвідчують історичні факти, саме перехід світових держав через глибокі структурні економічні кризи формували передумови для швидкої імплементації системних реформ, так званої, «шокової терапії» економіки, що створювало поштовх для

масштабування обсягів господарювання та досягнення сприятливих умов для реалізації економічного зростання. Своєю чергою, проходження України через параметри турбулентності економічної кризи в умовах правового режиму воєнного стану, як не дивно, лише полегшують можливість проведення структурних реформ у національній економіці, що формалізується в таких передумовах, як фактична відсутність політичної боротьби між владними елітами держави, з огляду на загрози з боку країни-агресора, консолідація політичних еліт і суспільства на шляху подолання викликів існуванню незалежності української держави, практично нульова протестна активність населення, що створює сприятливі умови для реалізації непопулярних реформ у суспільстві та фактично нівелює опір імплементації потенційним змінам за результатами впровадження таких реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі сформовано значний доробок щодо інституційних засад розвитку та економічної безпеки України, а також пріоритетів повоєнного відновлення й структурних трансформацій. Теоретичні основи інституційного підходу та зв'язок інституцій із економічним розвитком висвітлено у працях Я. Белінської [1], Д. Норта [8], а також у дослідженнях, присвячених інституційній економіці та її еволюції [2–3]. Питання базисних передумов економічного зростання, зокрема в умовах війни, розкрито у роботі О. С. Власюка та Р. Колішенка [4], а також у колективній монографії з економіки миротворення, де проблематика економічної безпеки розглядається в контексті подолання наслідків окупації [6].

Окремий напрям наукових розвідок стосується пошуку моделей розвитку та структурної модернізації. Зокрема, проблематику ендогенізації економічного розвитку України узагальнено в колективній монографії за ред. М. Скрипниченко [7], а питання інноваційного розвитку та структурних трансформацій у колективній праці за ред. І. Єгорова та Ю. Кіндзерського [9]. Виклики й траєкторії промислового розвитку України в умовах майбутніх трансформацій систематизовано у колективній монографії за ред. Л. Дейнеко [12], а також в аналітичних матеріалах UNIDO щодо діагностики промисловості України [5].

Нормативно-методологічні засади формування й оцінювання економічної безпеки держави відображені у Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [16] та Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [15]. Водночас, попри наявність вагомих теоретичних,

прикладних і нормативних напрацювань, залишається актуальним узгодження інституційного та ресурсного контурів забезпечення економічного зростання з інструментарієм моніторингу, що дає змогу підтримувати прийняття управлінських рішень на різних етапах реалізації стратегічних пріоритетів.

Метою статті є обґрунтування інституційно-ресурсного забезпечення та системи моніторингу економічного зростання України в умовах воєнних загроз і макроекономічної турбулентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким чином, реалізація стратегії економічного зростання України, априорі, неможлива без здійснення структурних реформ в національній економіці, що передбачає необхідність формування відповідного інституційно-ресурсного забезпечення. На думку, основоположника інституційної теорії Д. Норта, інституції – це базові сформовані «правила гри» в процесі суспільно-економічного обміну, що структурують інтереси суб'єктів господарювання та формалізують пріоритетні моделі поведінки останніх у ході виконання, взятих на себе основних функцій. Інституції спрямовують людську поведінку в межах наперед конкретно визначених параметрів на засадах структуризації інтересів, конфліктів і відносин між учасниками суспільно-економічного обміну [8, с. 11]. Інституційне середовище функціонування національної економіки агрегується з, так званих, формальних і неформальних інститутів. Перші, формалізують у вигляді низки нормативно-правових актів, базові положення яких є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами суспільно-економічного обміну, та порушення норм яких, передбачає накладення відповідних санкцій. Своєю чергою, неформальні інститути – це усталені звичаї, традиції та правила поведінки в суспільстві, що не мають нормативно-правової формалізації, але, водночас, здійснюють системний вплив на процеси розвитку національної економіки.

Чим вищий рівень досконалості інституційного середовища розвитку суспільно-економічних відносин, тим меншим є рівень впливу неформальних інститутів, поряд із формальними, при прийнятті управлінських рішень у процесі структуризації інтересів господарюючих суб'єктів. Водночас, між рівнем розвитку формальних інститутів та обсягом транзакційних витрат існує обернено-пропорційний взаємозв'язок: чим більшим є рівень впливу формальних інститутів на процеси прийняття управлінських рішень у ході суспільно-економічного обміну, тим меншими є розмір транзакцій витрат, і навпаки. Таким чином, за умови формування ідеально

досконалого інституційного середовища, що, по-великому рахунку, є, апріорі, неможливим, обсяг трансакційних витрат дорівнюватиме нулю. Інституційне середовище регулювання базових параметрів функціонування національної економіки покликане забезпечити мінімізацію ризиків конфлікту інтересів між господарюючими суб'єктами. Таким чином, у випадках, коли корисливий інтерес учасників суспільно-економічного обміну формує передумови для покращення рівня їх добробуту, можна зробити висновок, що структура інституційного середовища має раціональну будову за ефективно забезпечує реалізацію покращених на нього базових функцій [13].

Варто відзначити, що недосконалість інституційного середовища функціонування національної економіки України формує наявність, так званих, інституційних бар'єрів і пасток, що, своєю чергою, здійснює дестабілізуючий вплив на процеси ефективності розвитку господарюючих суб'єктів. Суттєвий вплив неформального інституційного середовища на процеси прийняття управлінських рішень в Україні посилюють ризики виникнення корупційних зловживань, сприяють ірраціональну лобізму особистісних інтересів політичних еліт і представників потужних фінансово-промислових груп, знижують параметри ефективності використання природно-ресурсного потенціалу держави, перешкоджають веденню здорової конкурентної боротьби на ринку між суб'єктами бізнесу, підвищують рівень соціальної несправедливості розподілу матеріальних благ у суспільстві, збільшують диспаритет обсягу доходів між найбагатшими і найбіднішими верствами населення, що в сукупності формалізується в обмеженні ресурсних потужностей держави на шляху реалізації стратегії економічного зростання, перешкоджають встановленню процесів масштабного розширеного відтворення та покращення рівня добробуту населення України. Таким чином, формування адекватного інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання є критично важливим для системного поетапного досягнення його стратегічно-функціональних цілей.

Цілком очевидним, є те, що формування інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання агрегується з двох структурно-функціональних блоків, що з однієї сторони, є автономними, а з іншої – взаємодоповнюючими в процесі реалізації, покладених на них функцій. Перший, інституційний блок, спрямований на структурування та регулювання системи економічних відносин у процесі масштабування господарської діяльності та підвищення ефективності розвитку

виробничо-господарських комплексів національної економіки на засадах збалансування інтересів учасників суспільно-економічного обміну. Своєю чергою, другий – ресурсний блок, покликаний забезпечити формування адекватних надійних джерел фінансової та матеріально-технічної підтримки становлення процесів економічного зростання для суб'єктів бізнесу. Гарантування функціональної спроможності базових блоків інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання передбачає доцільність його побудови на засадах дотримання таких основних принципів: (1) послідовності (полягає в дотриманні логічної упорядкованості процесу формування інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання з метою підвищення рівня прогнозованості його розвитку на перспективу та відповідності очікувань суб'єктів господарської діяльності); (2) адекватності (передбачає в забезпеченні відповідності структурних зрушень в національній економіці та темпів економічного зростання наявному природно-ресурсному потенціалу держави та стратегічним цілям економічного зростання, на кожному з етапів їх досягнення); (3) узгодженості (полягає в збалансованості засад нормативно-правового регулювання економічного зростання з можливостями ресурсної підтримки пріоритетних структурних зрушень у функціонуванні національної економіки); (4) багатфункціональності (інституційно-ресурсне забезпечення економічного зростання має бути націлене формування комплексної регуляторної підтримки процесів масштабування бізнесу та трансформації отриманого корисного ефекту в соціальну площину); (5) полікритеріальності (передбачає налагодження ефективних комунікаційних міжсекторальних і міжгалузевих взаємозв'язків між суб'єктами господарської діяльності в контексті досягнення синергетичного ефекту масштабування бізнесу); (6) диверсифікованості (полягає в гарантуванні альтернативних варіантів розвитку подій економічного зростання з урахуванням викликів і динамічної зміни умов функціонування національної економіки); (7) раціональності (обсяг витрат на досягнення стратегічних цілей економічного зростання має бути співставним з потенційним очікуваним корисним ефектом у секторально-галузевому та просторово-територіального вимірі).

Одним із стратегічних пріоритетів формування інституційно-ресурсного базису економічного зростання України є побудова ефективних механізмів та інструментів

протистояння наявним викликам і загрозам стабільному функціонуванню її національної економіки. У цьому контексті, посилюється доцільність обґрунтування інституційно-ресурсних засад забезпечення економічної безпеки України в умовах турбулентності макроекономічного середовища та воєнних загроз з боку Російської Федерації. Адже, досягнення економічного зростання, априорі, є неможливим без забезпечення належного рівня економічної безпеки держави, що гарантує безперервний розвиток суспільно-економічних відносин, захист її національних інтересів та зміцнення конкурентних позицій виробничо-господарських комплексів на світових ринках. Економічна безпека держави є стратегічним інструментом гарантування надійності функціонування державних та неурядових інституцій, безперервного характеру розвитку економічних відносин, а також реалізації соціально-економічної функції держави та покращення добробуту її населення.

Слід відмітити, що інституційна доктрина економічної безпеки України з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України в 2022 році практично не зазнала суттєвих змін й не була адаптована до нових викликів, що ускладнює формування ефективних механізмів та інструментів протидії загрозам економічній безпеці України. Так, на сьогодні, діючою залишається Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, що була введена в дію рішенням Ради національної безпеки і оборони України ще 11 серпня 2021 року [11]. Натомість, за цей період виклики і загрози економічній безпеці держави зазнали структурних змін, фактично, у всіх сферах суспільно-економічного життя (енергетичній, демографічній, соціальній, кадровій, підприємницькій тощо). У зв'язку з цим, актуалізується доцільність розробки нової Стратегії економічної безпеки України, що передбачає формування її ресурсного забезпечення з урахуванням сучасної безпекової геополітичної ситуації в світі (структурні зміни на енергетичному ринку, безпекові ризики функціонування економіки, виклики демографічної ситуації та ринку праці, структурна перебудова логістичних взаємозв'язків розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, зміна структури бюджетних витрат України на користь збільшення видатків на утримання військово-промислового комплексу та забезпечення функціонування сектору оборони тощо). Таким чином, доцільним є розробка і прийняття нової Стратегії економічної безпеки України на період до 2030 року, яка б

враховувала сучасну безпекову ситуацію, воєнні загрози функціонування економіки та була націлена на формування ресурсного базису диверсифікації ризиків економічної безпеки та набуття Україною надійних безпекових гарантій у повоєнний період функціонування національної економіки.

Доцільним є удосконалення методологічного базису оцінювання рівня економічної безпеки держави. Чинні методичні рекомендації були введені в дію ще наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 року «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [10]. У цьому аспекті, раціональним завданням є перегляд набору індикаторів для визначення рівня економічної безпеки держави, методологічного підходу до обґрунтування порогових значень цих індикаторів та можливостей статистичної бази щодо формування інформаційного забезпечення здійснення таких розрахункових процедур з урахуванням стратегічних цілей і критеріїв економічного зростання України на сучасному етапі її розвитку.

Стратегічним пріоритетом є забезпечення координованості дій органів державної влади в процесі формування економічної безпеки держави не лише на макроекономічному рівні, але й в регіональному вимірі для гарантування взаємоузгодженості управлінсько-ресурсної взаємодії підсистем економічної безпеки держави у розрізі функціональних складових цієї безпеки. Інституційно-ресурсний базис економічного зростання держави та її економічної безпеки характеризується тісним прямим кореляційним взаємозв'язком. Адже, цілком логічним є те, що досягнення економічного зростання унеможлиблюється в умовах низького рівня економічної безпеки держави та дестабілізуючого впливу загроз функціонуванню національної економіки. Натомість, формування належного рівня економічної безпеки держави та індикаторів її функціональних складових потребують надійних ресурсних резервів, джерелами наповнення яких є високі темпи економічного зростання та масштабування виробничо-господарської діяльності секторів національної економіки.

Характерним специфічним напрямом формування інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання та економічної безпеки України є доцільність забезпечення його спрямованості на воєнні загрози функціонування національної економіки. Це не лише створює передумови для зміщення структури ресурсних витрат на користь фінансування

військово-промислового та оборонного сектору, але й побудови тісного взаємозв'язку між регуляторними актами структуризації суспільно-економічних відносин й воєнними викликами гарантування незалежності України. Реалізація стратегії економічного зростання на засадах концепції економічної безпеки держави дозволяє формалізувати такий інституційно-ресурсний базис економічного зростання, за якого гарантується захист національних інтересів держави на світових ринках й створюються ефективні превентивні механізми та інструменти протидії наростаючим загрозам глобального та національного походження.

Інституційно-ресурсний базис економічного зростання України має передбачати формування передумов для налагодження процесів ефективного використання природно-ресурсного потенціалу держави та реалізації її наявних конкурентних переваг. У цьому контексті, пріоритетним завданням є вироблення ефективних інституційно-правових механізмів для мобілізації та використання наявних природних ресурсів України, у тому числі на засадах залучення грошово-фінансових коштів іноземних інвесторів та впровадження інноваційних технологій у видобуток корисних копалин через трансфер технологій, що розташовані в державних надрах. Реалізація такого підходу дозволить не лише підвищити ефективність використання природно-ресурсного базису держави на шляху стимулювання темпів економічного зростання, але й покращить передумови для надання Україні надійних безпекових гарантій ресурсними фондами з боку міжнародних партнерів на етапі повоєнного відновлення національної економіки. Таким чином, важливим є розробка Кабінетом міністрів України дієвої Стратегії залучення іноземних інвестицій у видобуток корисних копалин в Україні, що орієнтована на реалізацію комплексу заходів щодо підвищення ефективності використання державних надр. При цьому, цільова Стратегія має бути спрямована на залучення іноземного капіталу, насамперед, із країн-союзниць України в протистоянні збройній агресії Російської Федерації, а саме США, Великобританії, Німеччини, Франції, Канади та інших. Поряд з цим, механізми залучення іноземного капіталу в господарські процеси освоєння та використання вітчизняних надр мають передбачати справедливі засади сплати відповідної ренти за використання природних ресурсів, будівництва та розміщення на території України переробних потужностей з метою виробництва продукції

з високою доданою вартістю, побудови розгалуженої мережі логістичних взаємозв'язків з потужними міжнародними транснаціональними корпораціями, надання Україні доступу до використання інноваційних технологій видобутку корисних копалин, дотримання соціальних гарантій з боку іноземних інвесторів перед населенням та компенсації бюджету України екологічних втрат, понесених у результаті господарської діяльності. Такий комплексний підхід дозволить не лише масштабувати обсяги виробничо-господарської діяльності видобувної сфери, але й сформує передумови для створення робочих місць і підвищення рівня економічної активності в суміжних видах й галузях економічної діяльності. Адже, досягнення економічного зростання можливе тільки на засадах синергійного ефекту мобілізації ресурсного забезпечення та реалізації конкурентних переваг національної економіки.

Інституційного врегулювання потребує питання розширення перспективних зон вільної торгівлі України зі стратегічними країнами-партнерами, що не обмежується лише державами-членами Європейського Союзу. Адже, пріоритетні міждержавні зони вільної торгівлі не тільки масштабують торговельно-економічні відносини, але й активізують процеси розвитку логістики, залучення інвестицій, диверсифікації ринків збуту, стимулювання науково-технічного прогресу через загострення конкурентного середовища функціонування бізнесу, обміну досвідом та реалізації інноваційних підприємницьких ініціатив. У цьому контексті, пріоритетним є забезпечення стратегічної орієнтації щодо підписання двосторонніх угод встановлення зон вільної торгівлі з такими країнами, як США, Великобританія, Ізраїль, дружні країни Латинської Америки та Азії. Поряд з цим, важливим аспектом є розширення переліку та номенклатури товарів, що підлягають митному оформленню з нульовою ставкою в межах вже діючих угод з країнами-членами Європейського Союзу, Канадою, Туреччиною та ін. Варто відзначити, що інституційне врегулювання розвитку зон вільної торгівлі України з країнами-партнерами має відбуватись на засадах раціонального лобіювання та захисту інтересів національного виробника, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. При цьому, вкрай важливим є розширення лібералізації розвитку міжнародної торгівлі, спрощення дозвільного оформлення вантажів при переміщенні через державний кордон, розбудови мережі об'єктів інфраструктури митного забезпечення, розвитку міждержавної

кооперації в пріоритетних галузях економічної діяльності країн-партнерів.

Одним із викликів на етапі повоєнного відновлення економіки України буде критичний дефіцит на ринку праці, що зумовлено масштабними міграційними процесами населення закордон, а також втрата людського капіталу, внаслідок повномасштабної війни Російської Федерації по відношенню до України. З огляду на це, гостро постає доцільність вирішення проблеми інституціоналізації розвитку людського капіталу, адже отримання корисного ефекту в цій сфері потребує не лише здійснення відповідних інвестиційних вкладень, але й реалізації системних довгострокових заходів. Цілком логічним є те, що базовою основою розвитку людського капіталу в державі є підтримка освітньої сфери, на всіх рівнях її здобуття, починаючи із закладів дошкільної освіти, і завершуючи університетами. У контексті цього, доцільною є структурна перебудова державної політики в сфері розвитку освіти й науки, що потребує реалізації таких першочергових заходів: (1) завершення процесу оптимізації мережі закладів освіти всіх рівнів на засадах дотримання принципу раціональної доцільності здійснення витрат на утримання таких закладів з урахуванням впливу останніх на соціально-економічний розвиток територій, на якій вони розташовані (закриття малокомплектних шкіл, об'єднання закладів вищої освіти з метою масштабування конкурентних переваг останніх, створення на базі сучасних університетів потужних науково-дослідницьких структур для кооперації можливостей освіти і науки); (2) покращення в суспільстві статусу науковця і педагога, шляхом поетапного підвищення рівня їх доходів, розширення можливості надання додаткових соціальних гарантій, реалізації механізмів процесу матеріального стимулювання праці з небюджетних фондів і залучення фінансових ресурсів у науково-освітню сферу на засадах грантових джерел фінансування; (3) адаптації спрямованості та змісту освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти не лише до вимог і потреб ринку, але й стратегічних пріоритетів держави на засадах формування унікальних компетенцій та програмних результатів навчання, розвитку особистості, а також утвердження та культивування патріотичних цінностей серед молодого покоління; (4) покращення інфраструктурного забезпечення розвитку закладів освіти, шляхом відкриття спеціалізованих лабораторій, підтримки розвитку фундаментальних і прикладних наук, надання пріоритетності розвитку

матеріально-технічної бази закладів освіти, насамперед, для спеціальностей, що є дефіцитними на ринку праці та критичними для забезпечення захисту національних інтересів держави; (5) формування інституційних механізмів комерціалізації, отриманих результатів наукових досліджень, через полегшення процедури реалізації наукових стартапів у практику господарювання, встановлення пільгових умов оподаткування впровадження у виробництво результатів вітчизняних науково-технічних розробок, надання комплексної підтримки реалізації проєктів молодих учених, шляхом розширення ресурсних можливостей конкурсних програм Національного фонду досліджень. Стратегічним пріоритетом розвитку людського капіталу на етапі повоєнного відновлення є формування інклюзивного середовища у всіх критично важливих сферах суспільного життя.

З огляду на це, інституціоналізація інклюзивного середовища має передбачати не лише закріплення відповідних вимог і стандартів у нормативно-правових актах, але й вироблення чітких механізмів і процедур імплементації цих вимог у розбудову безбар'єрного простору, забезпечення інклюзивної спрямованості закладів освіти, культивування поваги в суспільстві до осіб, що потребують формування умов для задоволення інклюзивних потреб, реалізації інструментів залучення цих осіб до процесів суспільно-економічного обміну, підвищення ефективності використання їх людського потенціалу в системі економічних відносин.

Поряд з формуванням адекватного інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання, важливою складовою імплементації його стратегії є побудова ефективної системи моніторингу процесів економічного зростання на кожному з етапів.

Моніторинг економічного зростання України є дієвим інструментом не лише здійснення контролю над процесами масштабування виробничо-господарських комплексів національної економіки, але й формування об'єктивного інформаційно-аналітичного базису прийняття управлінських рішень, ідентифікації, так званих, «вузьких місць» і прогалин в системі інституційно-ресурсного підтримки реалізації стратегії економічного зростання, пошуку незадіяних резервів для нарощування обсягів господарювання та становлення процесів розширеного відтворення, своєчасного корегування та внесення змін у тактико-оперативну підтримку реалізації економічного зростання, налагодження інформаційно-комунікаційної взаємодії між органами державної

влади, суб'єктами підприємницької діяльності та неурядовими інституціями на засадах цифровізації даних і використання сучасних аналітичних підходів [14].

Формування динамічного інформаційно-аналітичного базису на кожному з етапів реалізації стратегії економічного зростання України є ефективним інструментом мінімізації параметрів невизначеності функціонування суб'єктів національної економіки,

диверсифікації ризиків господарювання, своєчасного реагування на наростаючі виклики і загрози економічної безпеки держави, а також ідентифікації структурних проблем розвитку виробничо-господарських комплексів національної економіки в умовах макро-економічної нестабільності та турбулентності розвитку економічних відносин. На рис. 1 представлено основні цілі моніторингу економічного зростання України.

Рис. 1. Ключові цілі моніторингу економічного зростання України

Джерело: авторська розробка

Забезпечення ресурсно-функціональної спроможності моніторингу економічного зростання України має відбуватись на засадах дотримання системного підходу, що сформує передумови для формування достовірних результатів моніторингу та прийняття раціональних управлінських рішень на всіх етапах реалізації цільової стратегії. З огляду на це, система моніторингу економічного зростання України доцільно агрегувати з таких організаційно-функціональних складових: (1) підсистема збору інформаційних даних, що передбачає формування відповідних форм статистичної звітності моніторингу вхідних даних для аналізу параметрів ефективності економічного зростання, у тому числі на засадах верифікації джерел отримання інформації, узгодження вітчизняних форм статистичної звітності з міжнародними моніторинговими інституціями досліджень процесів економічного зростання, об'єктивної перевірки повноти та достовірності інформаційних даних, які є необхідними для зниження параметрів невизначеності досягнення економічного зростання на всіх етапах імплементації його стратегії; (2) ресурсно-функціональний блок збору, опрацювання та систематизації зібраних інформаційних даних на засадах їх структуризації, упорядкування за класифікаційними ознаками, а також забезпечення надійного зберігання інформації, що передбачає реалізацію превентивних механізмів протидії із несанкціонованим втручанням у роботу інформаційних баз даних; (3) методико-аналітичний інструментарій оцінювання економічного зростання, що передбачає формування адекватної методології аналізування зібраних даних, побудову системи індикаторів оцінювання параметрів економічного зростання на засадах можливості їх виміру в конкретному кількісному вираженні, можливості наукового обґрунтування меж допустимого відхилення цих індикаторів від гранично-допустимих норм, а також використання збалансованого математичного апарату опрацювання інформаційних даних, що зібрані за результатами моніторингових процедур; (4) інформаційно-комунікаційна надбудова налагодження обміну моніторинговими даними між органами державної влади, інституціями, суб'єктами підприємницької діяльності тощо через використання переваг хмарних технологій, цифровізації отриманих даних, синхронізації обміну інформацією з державних реєстрів з метою дотримання комплексного збалансованого підходу щодо встановлення істотних взаємозв'язків і взаємозалежностей між детермінантами економічного зростання, формування адекватних висновків і результатів

моніторингу, ідентифікації структурних проблем і недоліків процесів масштабування виробничо-господарської діяльності секторів національної економіки та економічного зростання; (5) організаційно-управлінська компонента розробки та прийняття адекватних управлінських рішень за результатами моніторингових процедур, що передбачає налагодження ефективних зворотних механізмів оперативного корегування динамічних параметрів досягнення економічного зростання, на кожному з етапів реалізації його стратегії, усунення «вузьких» місць, подолання ірраціональності в процесах використання природно-ресурсного потенціалу держави, усунення диспропорцій між значеннями планових і фактичних індикаторів економічного зростання, а також мінімізації ризиків виникнення таких розбіжностей на перспективу. Агрегована система моніторингу економічного зростання України представлена на рис. 2.

Система моніторингу економічного зростання України має бути націлена на виявлення таких структурних проблем його досягнення, як наростаючі виклики та загрози економічного зростання, наявні дисбаланси галузево-секторального розвитку, просторово-територіальні диспропорції в регіональному вимірі, ірраціональні тенденції функціонування виробничо-господарських комплексів національної економіки, диспаритет розшарування доходів між найбагатшими і найбіднішими верствами населення, дисбаланси сталого розвитку держави. Варто відзначити, що побудова ефективної системи моніторингу економічного зростання не може обмежуватися виключно реалізацією інформаційно-аналітичної функції. Складові цієї системи мають бути спрямовані на вироблення комплексу набору цільових механізмів та інструментів стимулювання економічного зростання, усунення структурних проблем імплементації його стратегії, покращення управлінської взаємодії в ході масштабування діяльності виробничо-господарських комплексів національної економіки.

Таким чином, система моніторингу економічного зростання України формалізується через призму її сприйняття як: (1) інформаційно-аналітичний апарат мінімізації параметрів невизначеності розвитку виробничо-господарських комплексів національної економіки та масштабування економічного зростання; (2) інструмент диверсифікації ризиків економічної безпеки держави на засадах проектування альтернативних варіантів розвитку подій; (3) апарат підвищення рівня керованості реалізації стратегії економічного зростання України на всіх етапах її імплементації.

Формування ефективної системи моніторингу економічного зростання України на етапі повоєнної відбудови є не менш важливою, ніж реалізація комплексу заходів на шляху його досягнення. Особливо гостро її значущість постає в умовах постійних дестабілюючих гібридних атак Російської Федерації на процеси функціонування національної економіки, посилення боротьби за доступ до ресурсів на світових ринках, загострення геополітичного протистояння та формування моделі біполярного світу, адже Україна знаходиться в самому епіцентрі цієї боротьби, що вимагає постійного пошуку розробки та реалізації раціональних управлінських рішень на засадах структуризації інтересів учасників суспільно-економічного обміну. Економічне зростання потребує не лише формування сприятливих передумов стосовно його досягнення, але й відповідного інституційно-ресурсного та організаційно-управлінського забезпечення, побудова яких суттєво ускладнюється в умовах невизначеності прийняття управлінських рішень і відсутності розуміння причинно-наслідкових взаємозв'язків масштабування господарської діяльності суб'єктів національної економіки.

Система моніторингу економічного зростання України є засобом тактико-оперативної підтримки процесів збалансування галузевосекторального розвитку, реалізації структурних реформ підвищення ефективності функціонування національної економіки та усунення інституційних прогалин на шляху масштабування господарської діяльності. Таким чином, інституційно-ресурсне забезпечення та моніторинг економічного зростання України є фундаментальним базисом реалізації конкурентних переваг національної економіки в системі глобальних міжгосподарських відносин держави.

Висновки. Результати проведеного дослідження засвідчують, що розв'язання складних системних завдань розвитку національної економіки потребує послідовної, поетапної та виваженої державної політики реформ, орієнтованої на довгострокові структурні зрушення. У цьому контексті ключовими пріоритетами мають виступати мобілізація ресурсного потенціалу пріоритетних секторів і галузей національної економіки, структурна перебудова виробничо-господарських комплексів, інноваційна модернізація бізнес-процесів, інституційне забезпечення та детінізація економічної діяльності, розвиток горизонтально-вертикальної кооперації й диверсифікація секторів економіки, а також стимулювання інвестицій і розвиток інфраструктури.

Реалізація проактивних дій держави за зазначеними напрямками створює передумови для прискорення темпів зростання ВВП і ВРП, збільшення доданої вартості, диверсифікації економічних ризиків та зміцнення економічної безпеки держави, вирівнювання просторових диспропорцій розвитку, підвищення конкурентоспроможності виробничо-господарських комплексів, скорочення безробіття, покращення якості життя населення, стабілізації міграційних і демографічних процесів, утвердження засад сталого розвитку та посилення суб'єктності України в глобальному економічному середовищі.

Узагальнення отриманих результатів дає підстави стверджувати, що ефективна імплементація державної політики у такій системній сфері, як економічне зростання, неможлива без поєднання належного інституційного та ресурсного забезпечення з чітко вибудованими механізмами контролю й оцінювання. У зв'язку з цим, формування повноцінного інституційно-ресурсного забезпечення економічного зростання в Україні має ґрунтуватися на таких ключових засадах:

1. адаптація інституційного базису економічної безпеки держави до сучасних воєнних викликів і загроз, інституціоналізація процесів залучення іноземного капіталу, розширення зон вільної торгівлі України з країнами-союзниками, а також формування цілісної системи збереження й розвитку людського капіталу на основі розбудови інклюзивного освітнього середовища;

2. побудова адекватної системи моніторингу економічного зростання, яка охоплює підсистему збору інформаційних даних із забезпеченням їх достовірності та узгодження з міжнародними стандартами; ресурсно-функціональний блок опрацювання, систематизації й захисту інформації; методико-аналітичний інструментарій із формуванням системи індикаторів оцінювання ефективності зростання та виявлення детермінант його розвитку; організаційно-управлінську компоненту ухвалення рішень і оперативного коригування параметрів розвитку; інформаційно-комунікаційну надбудову, спрямовану на цифровізацію даних, синхронізацію державних реєстрів і узгодження управлінських впливів.

У сукупності зазначене дозволяє розглядати інституційно-ресурсне забезпечення та систему моніторингу економічного зростання як взаємопов'язані елементи, що формують фундамент для реалізації стратегічних цілей розвитку національної економіки та забезпечення її стійкості в умовах структурних трансформацій і зростаючих викликів.

Бібліографічний список

1. Белінська Я. Інституції та економічний розвиток. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 2. С. 47.
2. Вайнгаст Б., Волліс Дж., Норт Д. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / пер. Т. Цимбал. Київ : Наш Формат, 2017. 352 с.
3. Вергун В., Вергун Л. Інституціональна економіка та кліометрія Д. Норта і Р. Фогеля. *Економіка України*. 1996. № 5. С. 78–83.
4. Власюк О.С., Коліщенко Р.О. Теоретичні засади та базисні передумови економічного зростання України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3675>
5. Діагностика промисловості країни: Україна 2023. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-08/UKR_Executive%20summary_UNIDO%20Industrial%20Diagnostic%20Study_Ukraine_2024.pdf
6. Економіка миротворення в системі економічної безпеки держави: подолання наслідків гібридної окупації : кол. моногр. / за наук. ред. О. І. Іляш. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 244 с.
7. Макроперспективи ендогенізації економічного розвитку України : Колективна монографія / за ред. д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України М.І. Скрипниченко. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2021. 518 с.
8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 2000. 198 с.
9. Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України : Колективна монографія / [Єгоров І.Ю., Кіндзерський Ю.В., Бажал Ю.М. та ін.] ; за ред.: чл.-кор. НАН України І.Ю. Єгорова та д.е.н. Ю.В. Кіндзерського. К. : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2023. 240 с.
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
11. Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>
12. Промисловість України перед викликами майбутнього: у пошуках відповідей та рішень : Колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко. К. : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2022. 346 с.
13. Pigou A. C. *Wealth and Welfare*. London : Macmillan and Co, 1912. 104 p.
14. Khaustova V., Ilyash O., Smoliar L., Bondarenko D. Digitalization and Its Impact on the Development of Society. In: *Applications of Synthetic High Dimensional Data*. Hershey, PA: IGI Global, 2024. 23 p. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1886-7.ch00>
15. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
16. Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>

References

1. Belinska Y. (2004). Institutions and economic development. *Actual Problems of Economics*, (2), 47.
2. Weingast B., Wallis J. & North D. (2017). *Violence and social orders: A conceptual framework for interpreting recorded human history* (Т. Tsymbal, Trans.). Kyiv: Nash Format.
3. Vergun V. & Vergun L. (1996). Institutional economics and cliometrics of D. North and R. Fogel. *Economy of Ukraine*, (5), 78–83.
4. Vlasjuk O. S. & Kolishenko R. O. (2024). Theoretical foundations and basic prerequisites of Ukraine's economic breakthrough under wartime conditions. *Economy and Society*, (60). Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3675>
5. United Nations Industrial Development Organization. (2024). *Industrial diagnostic study: Ukraine 2023 – Executive summary*. Available at: https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-08/UKR_Executive%20summary_UNIDO%20Industrial%20Diagnostic%20Study_Ukraine_2024.pdf
6. Ilyash O. I. (Ed.). (2022). *Peacebuilding economy in the system of economic security of the state: Overcoming the consequences of hybrid occupation*. Kharkiv: FOP Liburkina L. M.
7. Skrypnychenko M. I. (Ed.). (2021). *Macroeconomic perspectives of endogenous economic development of Ukraine*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting.
8. North D. C. (2000). *Institutions, institutional change and economic performance* (I. Dziub, Trans.). Kyiv: Osnovy.
9. Yehorov I. Y., Kindzerskyi Y. V., Bazhal Y. M. et al. (2023). *Assessment of innovative development and structural transformations in the economy of Ukraine*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting.
10. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2013). *Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

11. National Security and Defense Council of Ukraine. (2021). *Strategy of economic security of Ukraine until 2025*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>
12. Deineko L. V. (Ed.). (2022). *Industry of Ukraine facing future challenges: In search of answers and solutions*. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting.
13. Pigou A. C. (1912). *Wealth and welfare*. London: Macmillan and Co.
14. Khaustova V., Ilyash O., Smoliar L. & Bondarenko D. (2024). Digitalization and Its Impact on the Development of Society. In *Applications of Synthetic High Dimensional Data*. Hershey, PA: IGI Global. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1886-7.ch00>
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2013). *On the approval of the Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
16. President of Ukraine. (2021). *On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period up to 2025*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>

Olha Ilyash

Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Leading Researcher at the Research Center for Industrial
of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development,
Research Center for Industrial Problems of Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-3942>

Liubov Smoliar

PhD (Economics), Professor,
Professor of the Department of International Business and Logistics,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5626-4043>

Ruslan Kolishenko

PhD in Economics,
National University of Water and Environmental Engineering
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-7502>

INSTITUTIONAL AND RESOURCE SUPPORT AND MONITORING OF UKRAINE'S ECONOMIC GROWTH

The paper reveals the role of institutional and resource support as a key prerequisite for implementing Ukraine's economic growth strategy under conditions of structural reforms and transformation of the national economy. The institutional approach to interpreting institutions as formal and informal "rules of the game" of socio-economic exchange is generalized, and their impact on reducing transaction costs, minimizing conflicts of interest, and improving the effectiveness of managerial decision-making is demonstrated. It is substantiated that imperfections of Ukraine's institutional environment generate institutional barriers and traps, intensify corruption risks, inefficient use of resource potential, and social disparities, thereby constraining opportunities for economic growth and improvements in population welfare. The structure of institutional and resource support for economic growth is defined as a combination of institutional and resource blocks; the principles of its formation are systematized, and a close interrelation with ensuring the state's economic security under wartime threats is emphasized. The paper outlines directions for improving public policy in the use of natural resource potential, attraction of foreign investment, development of free trade zones, and institutionalization of human capital development. The role of economic growth monitoring is substantiated as a tool for information and analytical support of managerial decisions, reduction of uncertainty, risk diversification, and enhancement of governance over strategy implementation. The main functional components of the monitoring system are identified, and it is emphasized that institutional and resource support and monitoring of Ukraine's economic growth form a fundamental basis for realizing the competitive advantages of the national economy.

Keywords: institutional environment, institutional and resource support, economic growth, economic security, transaction costs, natural resource potential, human capital, economic growth monitoring.

Дата надходження статті: 04.01.2026

Дата прийняття статті: 20.01.2026

Дата публікації статті: 03.02.2026